

Mi a különbség? Ötéves hátrányos és nem hátrányos helyzetű gyermekek írott nyelvi (írás és olvasás) készültsége

Juhász Anna

logopédus

Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat Nyíregyházi Tagintézménye

anna.juhasz96@gmail.com

Hegedűs Roland

egyetemi docens

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

hegedusroland1989@gmail.com

Összefoglaló

Tanulmányunkban bemutatott kutatásunkban ötéves, hátrányos és a nem hátrányos helyzetű gyermekekkel végzett logopédiai szűrés eredményeit hasonlítottuk össze különböző háttértényezők alapján. Napjainkban egyre nő a hátrányos helyzetű gyermekek száma az óvodákban is, ami miatt fontosnak gondoltuk megvizsgálni ezeknek a gyermekeknek a beszédképességét és beszédértését. A kutatás során SZÓL-E? szűrőeljárás segítségével mértünk fel harminc, ötéves, egy óvodába járó gyermek (14 fiú és 16 lány) beszédképességét, amihez készítettünk egy szülői háttérkérdőívet, és ennek a válaszaival vetettük össze a gyermekek eredményeit. Az eredmények alapján több helyen is szignifikáns különbséget találtunk a hátrányos helyzet alapján.

Kulcsszavak: logopédia, szűrés, SZÓL-E?, hátrányos helyzet, óvoda

Szakirodalmi áttekintés

A nyelvi szűrés jelenleg egy többlépcsős folyamat, mert a kétéves gyermekek szűrését a státuszfelmérésben illetékes védőnői hálózat végzi, majd óvodába lépés után már az óvodai logopédiai ellátásért felelős pedagógiai szakszolgálat logopédusai. A hároméves gyermekek szűrését a 53/2016. (XII. 29.) EMMI rendelet írja elő, ami lehetővé teszi a rendszeres nyelvfejlődési szűrést. Ez minden gyermekre kiterjed, így a rendelet Magyarországon elsőként teremtette meg a rendszeresen, általánosan és mindenkire kiterjedően elvégzett nyelvfejlődési szűrés intézményét. A hároméves korú gyermekek szűrését a KOFA-3 (Kommunikatív Fejlődési Adattár) eszközzel szokták végezni. A nyelvfejlődési elmaradások kategorizálása és a fejlesztés tervének, irányvonalainak kijelölése a szűrések eredményének értékelése alapján történik. Ötéves korban pedig az írott nyelvi készültséget mérik a logopédusok az óvodások körében. A kisgyermek nyelvi fejlettségének a szűrésére speciális eszközökre van szükség, mert az expresszív szókinccs, illetve a mondatalkotás mennyiségi kritériumainak megítélése előfeltételezi a teljes, egész szókinccset, a szókinccs elemeit, valamint a várható teljesítményhez viszonyított eredményt életkor alapján (Rosta 2018; Fehérné et al. 2018).

Jelenleg a védőnői hálózatban a nyelvfejlődési szűrés nem elég szisztematikus és érzékeny, mert a gyermek folyamatos fejlődését figyelemmel kísérő védőnők és háziorvosok az esetek gyakoriságához képest csak ritkábban jeleznek, ha a gyermeknek nyelvi fejlődési problémái vannak. Éppen ezért az a gyermek, aki nyelvi fejlesztést igényel, nem kerül be az ellátórendszerbe, így legkorábban az óvodába lépéskor találkozhat a gyermek intézményes formában logopédussal, amikor már a szülőtől függetlenül is tud terápiára járni (Fehérné et al. 2018). Azt szükséges megjegyeznünk, hogy ennek a lehetősége ugyan adott, de felételei kevésbé, mert sokszor éppen a hátrányos helyzetű térségben nincs elég szakember, így ezeknek a gyermeknek a szakszerű ellátása akadályozott (Hegedűs 2019).

A XXI. században a nyugati típusú társadalmakban a nyelv óriási szerepet tölt be a gyermek fejlődésében és a belőlük váló felnőttek életminősége szempontjából, mert a nyelv az emberek közti kommunikáció elsődleges eszköze. A közléseink jelentős részét nyelvi úton tesszük, mert az életünk a társadalomban zajlik, ahol a tanulásnak és a társas együttműködésnek fontos szerepe van, melyre jelentős hatással van a kommunikációs képességünk. Az oktatás túlnyomó része pedig verbális csatornákon keresztül zajlik, ezáltal a nyelvi képesség nagymértékben befolyásolja az iskolai eredményeinket, amely később a továbbtanulást, valamint a szakmaválasztást és a munkaerőpiaci képességeket is, ezáltal hosszú távon a társadalmi és anyagi különbségeink meghatározó része lesz (Kas – Lukács 2020; Hegedűs – Sebestyén 2022).

Az iskolai mindennapok és az előrehaladás szempontjából nagyon meghatározó a nyelvi különbség, azaz az otthon elsajátított anyanyelv, a szókincs elemeinek különbsége. Az iskolai élet elsődleges eszköze a nyelv, mert ez által tudják megérteni, megoldani, elvégezni az egyes pedagógiai feladatokat, mint például egy utasítás végrehajtását vagy egy szövegértő feladat megoldását. Mivel nem minden gyermek sajátította el szocializációja során a szükséges nyelvi ismereteket és készségeket, ezért az egyes feladatok megoldásához nem rendelkeznek a megfelelő ismeretekkel. Ezekben az esetekben beszélünk nyelvi hátrányról, amely olyan kommunikációs problémákat jelent, melyek a társadalmi érvényesülést és a személyiség fejlődését is gátolják (Jánk 2017; Sebestyén – Hegedűs 2017; Sebestyén 2022).

Basil Bernstein nevéhez fűződik a hátrányos nyelvi helyzet fogalma, aki 1950-ben Angliában végzett egy kutatást iskoláskorú gyermekekkel. A gyermekeket két csoportra osztotta a családjaik társadalmi státusza, valamint a szülők iskolázottsága alapján: az első csoportba az alacsony társadalmi és gazdasági státuszú (segéd- és betanított munkás) szülők gyermekei kerültek, a másodikba pedig a közepes társadalmi és gazdasági státuszú (szakmunkás végzettségénél magasabb iskolai végzettséggel rendelkező) szülők gyermekei. Bernstein úgy gondolta, hogy a társadalmi helyzet összefüggésben áll bizonyos lexikai és szintaktikai választásokkal, ezeket pedig úgynevezett „kódoknak” nevezi. A vizsgálatában két kódtípust használ: a korlátozott, valamint a kidolgozott nyelvi kódot. A családon belüli viszonyokban megmutatkoznak az osztályhelyzet különbségei és ez a nyelvi kódhasználatban meg is jelenik. A korlátozott kódhasználatú kommunikációt Bernstein a munkásosztályhoz köti, mert ezekben a családokban a szerepviszonyokra jellemző a zártság, a gyermek irányítása a szülői státuszra való hivatkozással és egyszerű felszólítással történik. Szókincsükre jellemző, hogy leginkább rövid és töredékes mondatokat alkotnak, gyakran ismétlik a kötőszavakat, valamint kevés névmást, melléknevet és határozószót használnak (Bartók et al. 2017).

Kutatásunkban a hátrányos és nem hátrányos helyzet kulcsfogalmaknak tekinthetők, mert ezek mentén mutatjuk be a gyermekek eredményeit, ezért fontos tisztáznunk, hogy ki tekinthető hátrányos helyzetűnek. A 1997. évi XXXI. törvény 67/A §-ának a 2013. évi XXVII. törvény 45. § általi módosítása szerint az a gyermek/nagykorúvá vált gyermek tekinthető hátrányos helyzetűnek, aki rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult és egy úgynevezett „hátránynövelő tényezővel” rendelkezik. A törvényben leírtak alapján hátránynövelő tényező az alacsony szülői iskolázottság, a szülői munkanélküliség, valamint az elégtelen lakhatási körülmény. Halmozottan hátrányos helyzetűnek tekinthető az a gyermek vagy nagykorúvá vált gyermek, aki a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosultság mellett két hátránynövelő tényezővel is rendelkezik, valamint ide tartoznak a nevelésbe vett gyermekek is (Hegedűs, 2020).

A gyermekek nemét tekintve a nyelvsajátítás során a lányok általában hamarabb elkezdnek beszélni, mint a fiúk, és a szókincsük is nagyobb. Ennek az az oka, hogy a lányoknál a nyelvhasználathoz szükséges kognitív változások már 14–20 hónapos korban végbemennek, míg a fiúknál csak 20–24 hónapos korban. Emellett a szülők is másképp viselkednek a fiúkkal, illetve a lányokkal, mert a szakemberek úgy gondolják, hogy a lányokkal többet beszélnek, mint a fiúkkal, ezért kezdenek el a lányok hamarabb beszélni, mint a fiúk (Lukács – Kas 2011). A későbbiekben ennek további jelentősége is van, mert a nemek alapján a lányok jobb eredményeket érnek el a szövegértési teszteken, míg a fiúk a matematikában teljesítenek jobban (Marks 2008; Hegedűs 2020).

A gyermekek nyelvi fejlődését a mesékkel kapcsolatos tevékenységek is segítik. A mindennapi élet és a mesék között szoros kapcsolat van, mert a mesék életet utánozó történeteket ölelnek fel, ezáltal helyzetmegoldási mintákat kínálnak. Számos olyan tapasztalatot gyűjtünk életünk során, amik nem személyesen átélt élményekből származnak, hanem mesékből, történetekből. A mesékben gyakran megjelenik a szociális kommunikáció szerepe és fontossága, például a mesehős, ha nem az elvárt módon szólítja meg az öregasszonyt, nem kap segítséget („Szerencséd, hogy öreganyádnak szólítottál!”). A mesehallgatásnak jelentős spontán fejlesztő hatása van: a rendszeresen mesét hallgató gyermekek átlagosan másfél évvel megelőzik fejlődésben azokat a gyermekeket, akiknek ritkán van csak meseélményben részük (Nyitrai 2016).

Az infokommunikációs technológiai (IKT) eszközök elterjedése globális és megállíthatatlan folyamat, ezért nem arra kell törekedni, hogy a gyermek egyáltalán ne használja ezeket az eszközöket, hanem inkább arra, hogy biztonsággal tudja használni. Az IKT-eszközök napjainkban már nemcsak a számítógépet foglalják magukba, hanem az okostelefonokat, tableteket is, melyekkel a gyermek gyakrabban találkozik, és könnyebben utánozza/tanulja meg a használatát. Az óvodás gyermek számára az IKT-eszközök funkciója már kettős, mert nem csupán játék és szórakoztatás, hanem tanulási célú is, mert fejlesztőjátékok is előtérbe kerülnek általa (Fáyné et al. 2016). Konok és munkatársainak (2020) kutatása rávilágított arra, hogy az IKT-eszközök hatással vannak a gyermek fejlődésére, gyakran az eszköz elé köti őket, ezáltal a mozgásukra is hatással van, valamint az eszközön lévő programok szóhasználata is befolyásolja a gyermek fejlődését.

A kutatás célja

A kutatás célja, hogy felmérjük egy adott intézményen belül a hátrányos és nem hátrányos helyzetű gyermekek beszédének/nyelvének fejlettségi szintjét a SZÓL-E? (Szűrőeljárás az Óvodai Logopédiai Ellátásban) szűrőeljárás segítségével (bővebben lásd Kas et al. 2012), majd a kapott eredményeket különböző szempontok alapján megvizsgáljuk és összehasonlítsuk. Ilyen szempont például a gyermekek szociális helyzete, a nemük vagy az otthoni mindennapos szokások, például az IKT-eszközök napi szintű használata, a meseolvasás gyakorisága és az otthoni aktív beszélgetés időtartama.

A kutatás segítségével megtudhatjuk, hogy az egy intézménybe és egy korosztályba tartozó gyermekek eredményei milyen tényezők alapján változnak, és melyik tényező a legdominánsabb a szűrőeljárás eredményeiben. A kapott eredményekből következtetni tudunk arra, hogy min lenne szükséges változtatni ahhoz, hogy a gyermekek beszéde a lehető legjobban, koruknak megfelelő ütemben fejlődjön.

A kutatás módszere

Kutatásunkban a SZÓL-E? szűrőeljárást használtuk, ami az ötödik életévüket betöltött gyermekek beszéd- és nyelvi fejlettségének felmérésére alkalmas. Ez az eljárás tíz területen méri fel a gyermekek képességeit. Az elvégzett SZÓL-E? részletes és átfogó képet ad a gyermek kiejtéséről, nyelvi produkciójáról és megértéséről, valamint az írás-olvasás előkészültségéről.

A SZÓL-E? tesztek mellé az adott gyermekek szüleivel önkitöltős háttérkérdőívet töltöttünk ki papír alapon. A kérdőívet személyesen adtuk át a szülőknek (2021 novemberében), hogy biztosak lehessünk abban, hogy az a szülő tölti ki a kérdőívet, akinek a gyermekével felvesszük a SZÓL-E? szűrőeljárást. A kérdőív tíz kérdésből áll, ami a kérdések témája alapján két részre osztható. Az első felében alapvető, demográfiai kérdéseket tettünk fel a családdal kapcsolatban, például a gyermek és a szülő életkora, a lakhelyük, azért, hogy jobban megismerhessük a gyermek családi körülményeit. A kérdőív második felében pedig az otthoni szokásokról érdeklődtünk: milyen gyakran olvas a szülő mesét gyermekének, vagy naponta mennyi ideig használja a gyermek az IKT eszközöket, amik alapján később meg tudtuk vizsgálni a SZÓL-E? szűrőeljárás részfeladatainak eredményeit. A legfontosabb szegmense a kutatásunknak az, hogy az adott gyermek hátrányos vagy nem hátrányos helyzetű. Terveink között szerepelt, hogy a szülők életkorát is bevonjuk a vizsgálatba, de a kérdőívet kitöltő

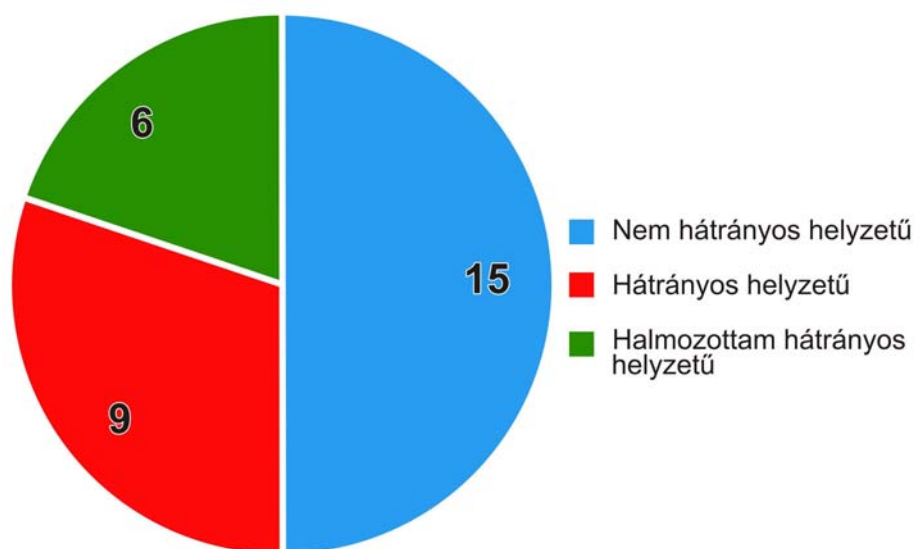
szülők nagyon nagy részben 31 és 40 év közöttiek, így a szűrővizsgálat eredményeit a szülők kora alapján nem tudtuk külön elemezni.

A SZÓL-E? szűrőeljárást egyesével vettük fel mind a 30 gyermekkel 2021. december elejétől 2022. január végéig. A szűrőeljárás felvétele során azt tapasztaltuk, hogy a gyermekek minden esetben motiváltak voltak, szívesen végezték a feladatokat a legjobb tudásuknak megfelelően. Azt tapasztaltuk, hogy általánosságban a hátrányos helyzetű gyermekek figyelme könnyebben terelhető volt, a feladatsor végére jobban elfáradtak. A szűrőeljárás felvétele folyamán az egyetlen probléma, amelybe ütköztünk, a gyermekek folyamatos hiányzása volt. A járványhelyzet, valamint a gyermekek betegsége megnehezítette a kutatásunkat: volt olyan gyermek, akit nem tudtuk emiatt felmérni a SZÓL-E? szűrőeljárással, pedig a kérdőívet a szülő már korábban kitöltötte, ezért másik gyermeket választottunk, akinek édesanyjával a teszt felvétele után tudtuk kitöltetni a kérdőívet. Az elemzésünk során figyelembe vettük a gyermekek szociális hátterét, a gyermekek nemi arányait, a szülő végzettségét, valamint a kérdőívből kiderült mindennapi tényezőket: IKT-eszközök használata, aktív beszélgetés ideje, valamint, hogy a szülő milyen gyakran olvas mesét a gyermekének.

Az adatainkat SPSS statisztikai programba rögzítettük, valamint ezzel a programmal keresztábra és ANOVA-elemzést végeztünk, melyek során szignifikanciaszintet is vizsgáltunk. A vizsgálatban az egyes kérdéseknél összevontuk a válaszokat: a szülők iskolai végzettségét a válaszok alapján két csoportra bontottuk: rendelkezik érettséggel és nem rendelkezik érettséggel. Ugyanígy két csoportra bontottuk, hogy a gyermek naponta hány percet tölt IKT-eszközök használatával (több mint 60 perc és kevesebb mint 60 perc), illetve, hogy a szülő és a gyermek mennyi időt tölt el naponta aktív beszélgetéssel (több mint 60 perc és kevesebb mint 60 perc).

A minta bemutatása

A kutatásunk során Szabolcs-Szatmár-Bereg megye egyik településén 30 gyermekkel vettük fel SZÓL-E? szűrést, akik közül 15 gyermek nem hátrányos, 15 pedig hátrányos helyzetű. A hátrányos helyzetű gyermekek csoportján belül hat gyermek halmozottan hátrányos helyzetű (1. ábra). A kutatás során 16 lány- és 14 fiúgyermekkel vettük fel a szűrővizsgálatot. A minta kiválasztásánál fontos volt számunkra, hogy egy intézményből kerüljenek ki a gyermekek, hasonló életkorúak legyenek (a SZÓL-E? szűrőeljárás szerint egy kategóriába kerüljenek), valamint a mintában fele-fele arányban legyenek a hátrányos és a nem hátrányos helyzetű gyermekek.

1. ábra Kérdőív kitöltők szociális helyzet alapján (N=30 fő, saját szerkesztés)

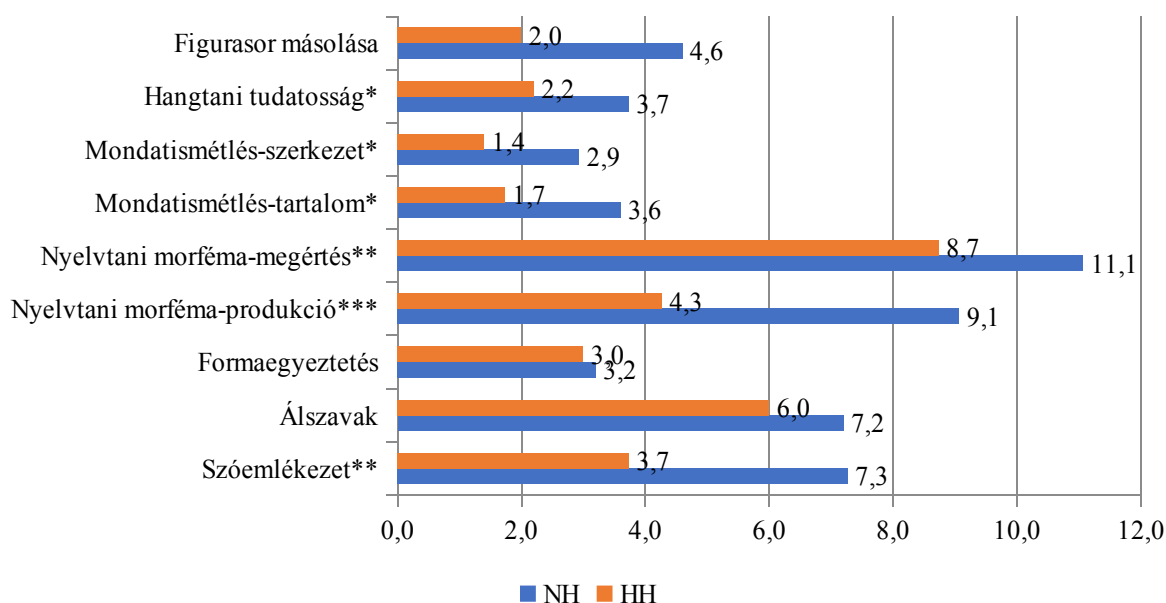
A hátrányos és a nem hátrányos helyzetű gyermekek teljesítménye

Fontos volt számunkra, hogy összevegyük a hátrányos, illetve nem hátrányos helyzetű gyermekek adott részfeladatokban mutatott teljesítményét. Ahogy a 2. ábrán is látszik, a hátrányos helyzetű gyermekek minden részfeladatban gyengébben teljesítettek a nem hátrányos helyzetű társaikkal szemben. Továbbá látható még az is az ábrán, hogy vannak feladatok, ahol a hátrányos és nem hátrányos helyzetű gyermekek teljesítményei között szignifikáns különbség van.

A legnagyobb különbség a Nyelvtani morfémaprodukció között található, ahol a gyermekeknek meg kell nevezniük, hogy az adott állatokról készült korongokat hová tettem (például „Hová tettem a csibét?” – „Az asztal alá.”). A hátrányos helyzetű gyermekek 4,3, míg a nem hátrányos helyzetű gyermekek 9,1 pontot értek el. Ez az eredmény azért is érdekes, mert a Nyelvtani morféma megértési feladat, ahol a gyermeknek kell az állatos korongot az adott helyre tenni (például „Tedd a teknőst a szekrénybe!”), ugyan szintén a nem hátrányos helyzetű gyermekeknek sikerült jobban (11,1 pont) a hátrányos helyzetű társaikkal szemben (8,7 pont), de nincs akkora különbség az elért átlagos pontszámok között, mint a produkcióban. Ennek oka lehet az, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek ugyan értik, mi hol van, mit hová kell tenniük, így oda is teszik, de amikor verbálisan, szóban nekik kell kifejezniük, hogy mi hová tettük az adott állat képét tartalmazó korongot, akkor már nem tudják elmondani. Ez azt mutatja, hogy ismerik a névutókat, értik is, de kifejezni/használni nem tudják, tehát a passzív szókincsük (szavak, amiket megértenek, de használni nem tudnak) nagyobb, mint az aktív.

Nagy különbség látható még a szociális helyzet alapján a megvizsgált gyermekek teljesítményében a Szóemlékezet részfeladatban is. Ebben a feladatban a gyermeknek négy vagy öt egy szótagú szót mondunk egymás után, amit neki vissza kell mondania. A gyermek annyi pontot kap a feladatra, ahány szóra emlékezett a felsoroltak közül. Az átlagolt eredményeket alapján megállapítható, hogy a különbség szignifikáns a hátrányos és nem hátrányos helyzetű gyermekek teljesítménye között, mert míg a hátrányos helyzetű gyermekek átlagos pontszáma 3,7 volt, addig a nem hátrányos helyzetűeké 7,3.

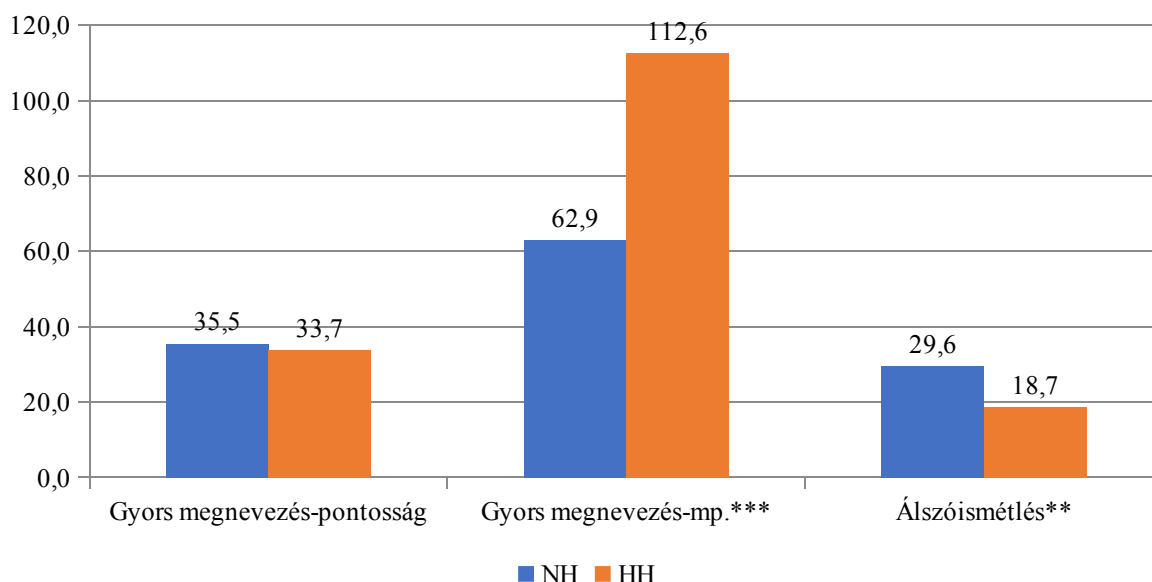
Kevésbé nagy, de szignifikáns különbség látható még a Hangtani tudatosság (hátrányos helyzetűek: 2,2 pont, nem hátrányos helyzetűek: 3,7 pont), valamint a Mondatisméltés (szerkezet és tartalom) feladatoknál is. A Mondatisméltés – szerkezet részfeladatnál a hátrányos helyzetűek átlagosan elért pontszáma 1,4, míg a nem hátrányos helyzetűeké 2,9. A Mondatisméltés – tartalom részfeladatnál pedig a hátrányos helyzetűek 1,7, míg a nem hátrányos helyzetű gyermekek 3,6 pontot értek el.

2. ábra A hátrányos és nem hátrányos helyzetű gyermekek teljesítménye a Szól-e szűrőeljárás részfeladataiban (N=30 fő) (szign. ***<0,001; **0,001-0,01; *0,01-0,05)

A Gyors megnevezés feladat, ahol a gyermekeknek egymás után ismétlődő ábrákat kell elmondaniuk sokszor a lehető leggyorsabban és legpontosabban, két részből áll (3. ábra). Az első rész maga a pontosság: a gyermek hányszor mond rossz ábrát, és nem azt, amit lát. Ebben a feladatrésztben a hátrányos (33,7 pont) és nem hátrányos helyzetű gyermekek teljesítménye (35,5 pont) nagyon hasonló, kevés hibát ejtettek. A másik feladatrészben viszont a különbség szignifikáns: a hátrányos helyzetű gyermekeknek sokkal több időre van szüksége (112,6 másodperc) ugyanannyi szót megnevezni, mint a nem hátrányos helyzetű társaiknak (62,9 másodperc). Ebből arra következtethetünk, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek szóelőhívási képessége sokkal gyengébb és lassabb, mint a nem hátrányos helyzetű gyermekeké.

Az álszóismétlés feladatnál, ahol a gyermekeknek egyre hosszabb, több szótagból álló „álszavakat” kell elismételniük, szintén szignifikáns különbség látható: a hátrányos helyzetű gyermekek (18,7 pont) ismét gyengébben teljesítettek, mint a nem hátrányos helyzetű társaik (29,6 pont). A pontokat azok után a szótagok után kapták a gyermekek, amelyeket helyesen el tudtak ismételni. Ez alapján a feladat alapján azt mondhatjuk, hogy a nem hátrányos helyzetű gyermekek fonológiai képessége fejlettebb, mint a hátrányos helyzetű gyermekeknek.

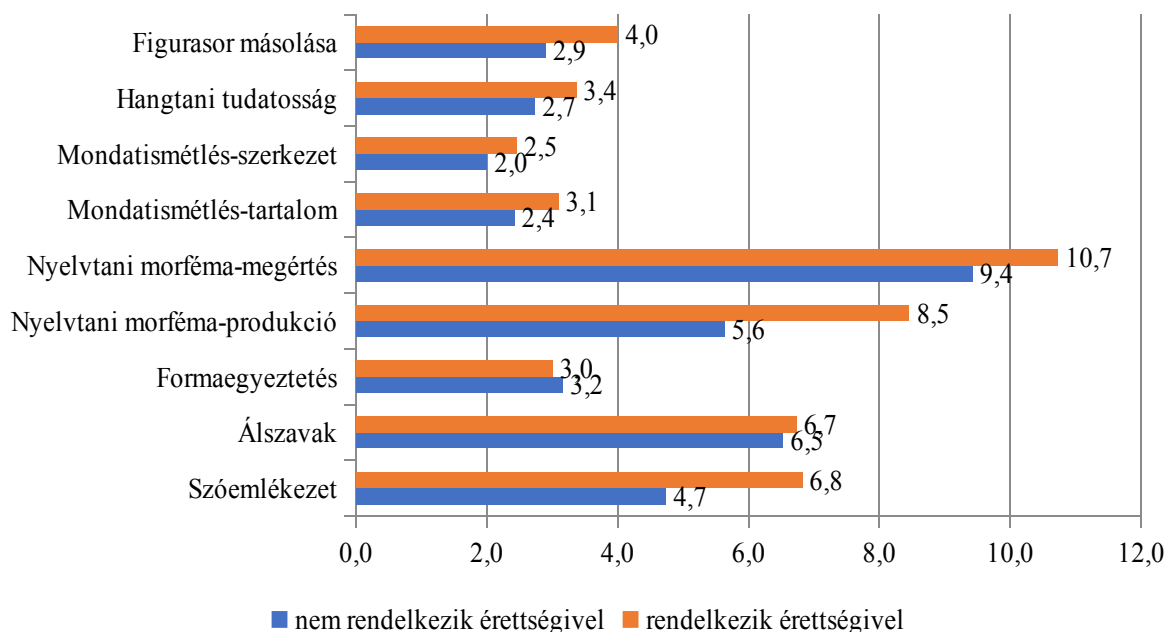
3. ábra A hátrányos és nem hátrányos helyzetű gyermekek teljesítménye a Szól-e szűrőeljárás részfeladataiban (N=30 fő) (szign. *<0,001; **0,001-0,01; *0,01-0,05)**

A szülők iskolai végzettsége és a gyermekek teljesítménye

A szülői kérdőívben rákérdeztünk, mi a legmagasabb iskolai végzettségük, hogy ez alapján is megvizsgáljuk, miként alakultak a SZÓL-E? szűrőeljárás részfeladatainak eredményei. A szülőket két csoportra osztottuk az iskolai végzettség alapján: rendelkezik vagy nem rendelkezik érettségivel (4., 5. ábra). Egyetlen egy kivétellel minden feladatban jobban teljesítettek azok a gyermekek, akiknek a szülei legalább érettségivel rendelkeznek, bár szignifikáns különbség nem látható egyik részfeladatnál sem.

A legnagyobb különbség a Nyelvtani morféma feladat produkció részében figyelhető meg, ahol jobban teljesítettek a legalább érettségivel rendelkező szülők gyermekei (8,5 pont), mint azok a gyermekek, akiknek a szülei nem rendelkeznek érettségivel (5,6 pont). Az egyetlen feladat, ahol jobban teljesítettek azon gyermekek, akiknek a szülei nem rendelkeznek érettségivel az a formaegyeztetés, bár az eredmények közötti különbség ennél a feladatnál is alacsony volt.

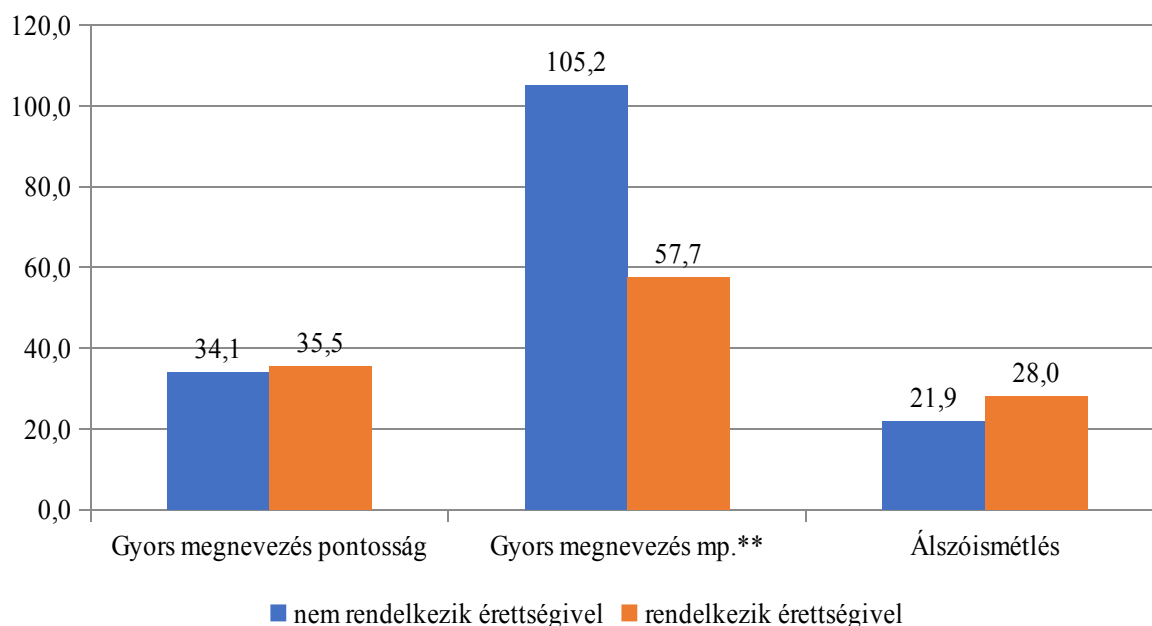
Az Álszóismétlés feladat eredményei nagyon közel állnak egymáshoz, mert az átlagosan elért pontszámok 34,1 és 35,5 pont, de mégis valamivel, de nem szignifikánsan jobban teljesítettek azok a gyermekek, akiknek a szülei legalább érettségivel rendelkeznek. A Gyors megnevezés feladatnál szintén nagyon hasonlóan teljesítettek a pontosság részben a gyermekek, mert azok a gyermekek, akiknek a szülei legalább érettségivel rendelkeznek, átlagosan 35,5 pontot értek el, míg azoknak a gyermekeknek, akiknek a szülei nem rendelkeznek érettségivel, átlagosan 34,1 pontot teljesítettek. Teljesítményük tehát azonos.

4. ábra A Szól-e részfeladatok eredményei a szülők iskolai végzettsége alapján (N=30 fő)

Sokkal több időre volt szükségük a képek megnevezésére azoknak a gyermekeknek, akinek a szülei nem rendelkeznek érettségivel. Itt szignifikáns különbség is kimutatható, ugyanis a legalább érettségivel rendelkező szülők gyermekeinek átlagosan 57,7 másodpercre volt szükségük arra, hogy megnevezzék az ábrán szereplő szavakat, míg az érettségivel nem rendelkező szülők gyermekeinek ezen feladatnak az elvégzésére 105,2 másodpercre szükségeltetett.

A feladatok eredményei között – feltehetően az alacsony elemszám miatt – kevés szignifikáns különbséget találtunk, de azt minden részfeladatnak az eredménye azt igazolja, hogy azon gyermekek, akiknek a szülei legalább érettségivel rendelkeznek, jobban teljesítettek azon társaikkal szemben, akiknek a szüleinek nincsen érettségije. Így eredményeik beleillenek azon kutatások sorába (például Bartók et al. 2017; Hegedűs 2020), melyek rámutatnak, hogy a szülők iskolai végzettsége hatással van a gyermekek nyelvi teljesítménye között.

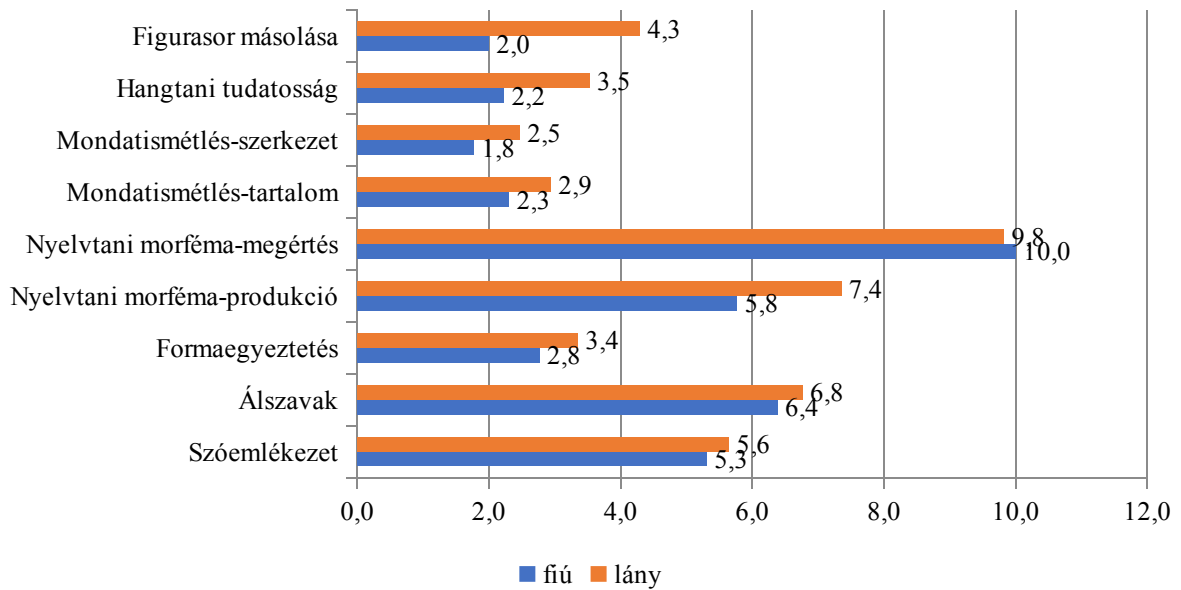
5. ábra A Szól-e részfeladatok eredményei a szülők iskolai végzettsége alapján (N=30 fő)
(szign.***<0,001; **0,001-0,01; *0,01-0,05)

A gyermekek neme és teljesítménye közötti kapcsolat

A fiúk és a lányok teljesítményét hasonlítva egyértelműen látható, hogy nagyon hasonlóak az eredmények (6. ábra). Bár szignifikáns különbség nem figyelhető meg, de a lányok majdnem minden feladatban egy kicsit jobban teljesítettek, mint a fiúk. A fiúk például a Nyelvtani morféma – megértés részfeladatban teljesítettek jobban (10,0 pont) a lányokhoz (9,8 pont) képest, tehát a fiúk passzív szókinccse jobb, mint a lányoké.

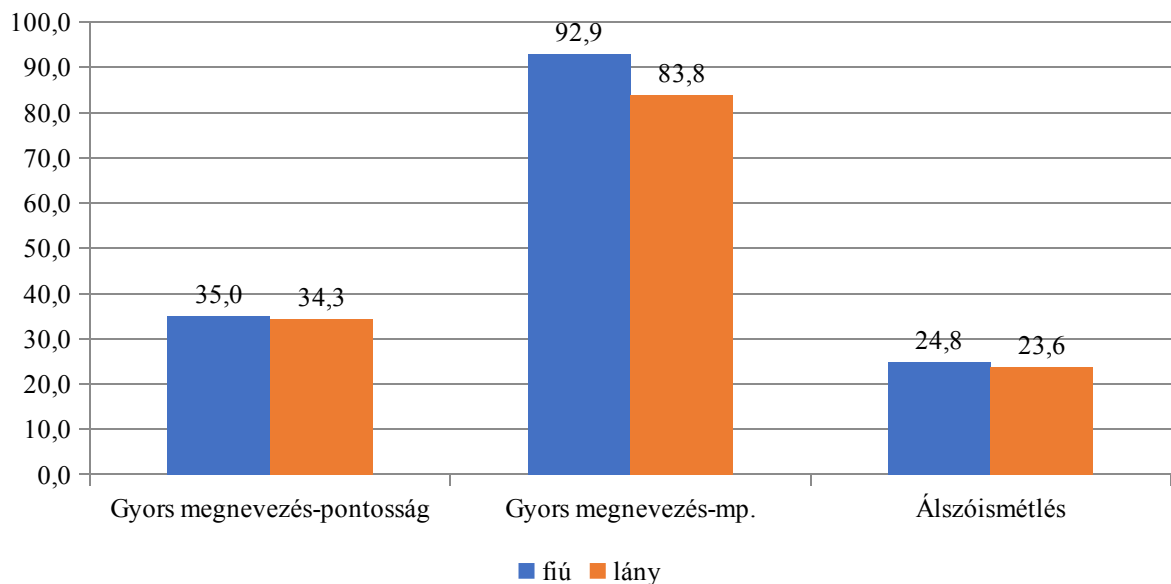
A lányok a Figurasor másolása feladatban kiemelkedően jól teljesítettek (4,3 pont). A gyermekeknek ennek a feladatnak az elvégzése során három ábrát kellett lemásolniuk: egy négyzetet áthúzva egy átlós vonallal, egy háromszöget, illetve egy csészevonalat. A pontozásnál figyelembe kellett venni az átmásolt ábrák pontosságát, méretét, a vonalvezetést, illetve a lerajzolt ábráknak a sorrendjét. Ennél a feladtnál több gyermek nulla pontot kapott, mert nem a megadott figurasort másolta. Ilyen esetben felmerül a kérdés, hogy vajon a gyermeknek a feladat megértésével vannak-e problémái: tehát nem is érti a feladatot, amit el kell végeznie, vagy a feladat elvégzésével kapcsolatosak a nehézségei: tehát a figurasort nem tudja lemásolni.

A Hangtani tudatosság feladatban a gyermekeknek meg kellett nevezniük, hogy a megadott szavak tartalmazzák-e az adott hangokat (például van-e a cumiban „c” hang?), majd később azt, hogy milyen hanggal kezdődnek a szavak (Mi van a fenyő elején? – „f”). Általánosságban az a tapasztalatunk ezeknél a feladatoknál, nagyon nagy nehézséget okozott a gyermekeknek megnevezni, hogy a szavak milyen hanggal kezdődnek. Ritka volt az a gyermek, aki tényleg tudta, hogy az adott szavak milyen hanggal kezdődnek, ami egyértelműen azt jelenti, ezen gyermekek metafonológiai elmaradást mutatnak. A lányok ennél a feladtnál is jobban teljesítettek (3,5 pont), mint a fiúk (2,2 pont), de szignifikáns különbség itt sem figyelhető meg.

6. ábra A lányok és fiúk teljesítménye a Szól-e szűrőeljárás részfeladataiban (N=30 fő)

A Gyors megnevezés (pontosság és másodperc), illetve az Álszóisméltés részfeladatok eredményei szerint a Gyors megnevezés feladatnál a lányok kevésbé voltak pontosak (34,3), mint a fiúk (35,0), de a gyorsaságot tekintve a lányoknak kevesebb időre volt szükségük (83,8 másodperc), mint a fiúknak (92,9 másodperc) ahhoz, hogy az összes ábrát megnevezzék (7. ábra). Az álszavak isméltésében a fiúk (24,8) ugyan jobban teljesítettek, mint a lányok (23,6), de szignifikáns különbség itt sem figyelhető meg, az eredmények ennél a feladatnál nagyon hasonló teljesítményt mutattak.

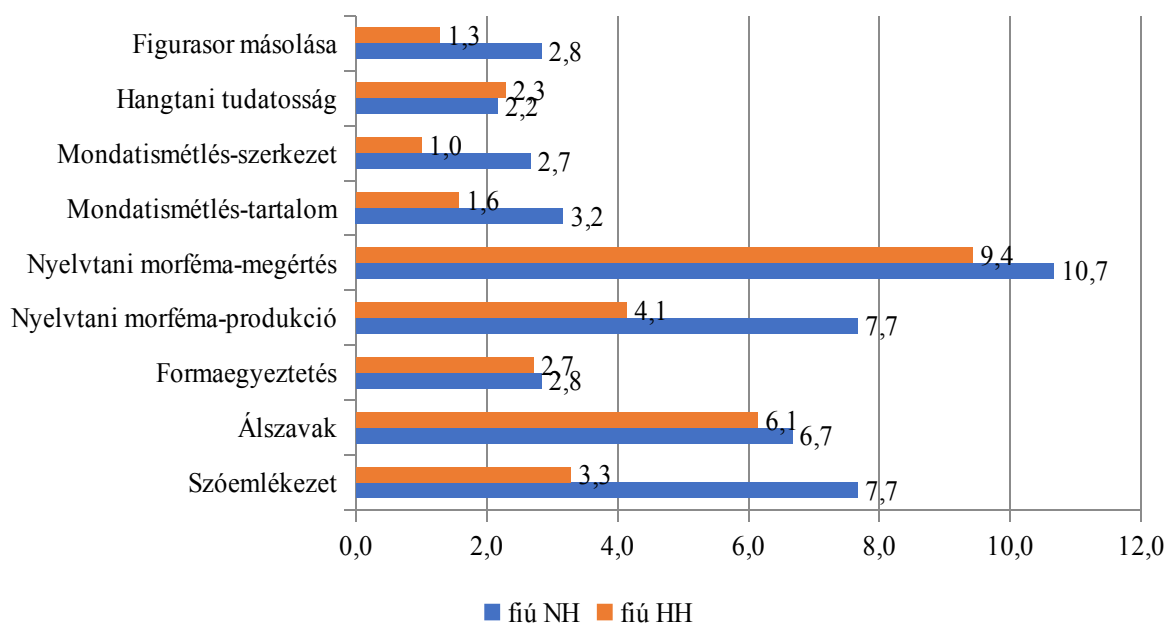
7. ábra A fiúk és a lányok teljesítménye a Szól-e szűrőeljárás részfeladataiban (N=30 fő)

A következő, 8. ábrán láthatjuk, hogy a hátrányos és a nem hátrányos helyzetű fiúgyermekek teljesítménye hogyan alakult a SZÓL-E? szűrőeljárás egyes részfeladatain belül. A Hangtani tudatosság feladaton kívül minden részfeladatban jobban teljesítettek a nem hátrányos helyzetű fiúk. A Hangtani tudatosság részfeladatban nagyon közel áll egymáshoz a hátrányos (2,3) és nem hátrányos helyzetű

(3,2) fiúk teljesítménye, a hátrányos helyzetűek mégis jobban teljesítettek, de szignifikáns különbség nem figyelhető meg az elért eredmények között.

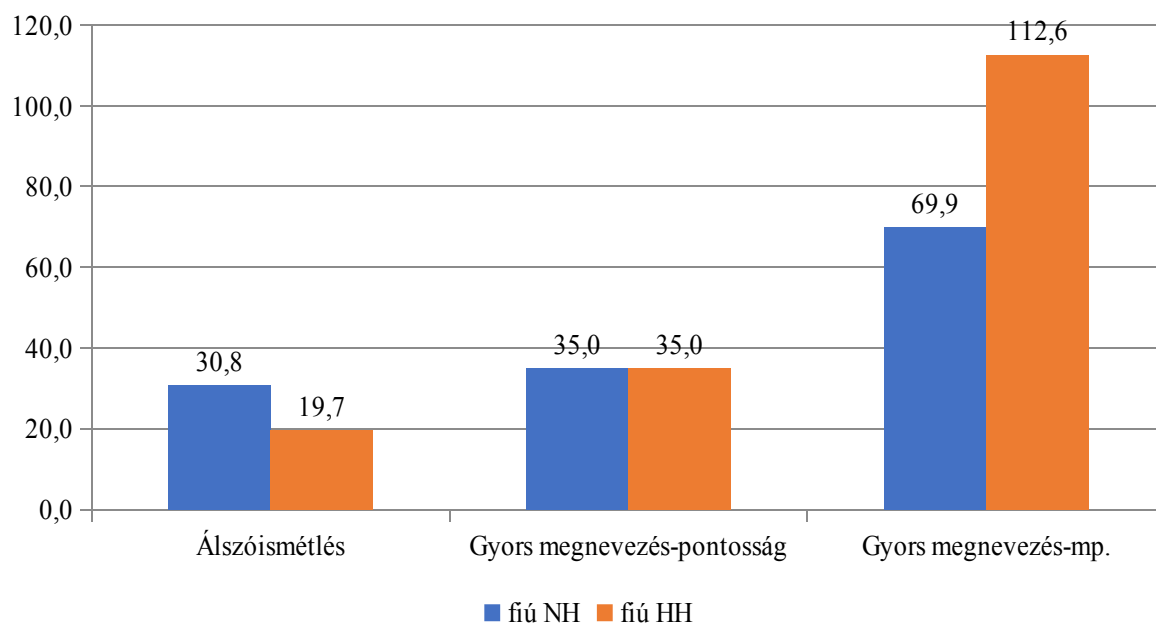
Nagy különbség figyelhető meg azonban a Szóemlékezet, valamint a Nyelvtani morféma feladat – produkció részének eredményeiben a hátrányos és nem hátrányos helyzetű fiúk teljesítménye között: a nem hátrányos helyzetű (10,7) fiúk itt is jobban teljesítettek a hátrányos helyzetű (9,4) társaikkal szemben. A Szóemlékezet feladatban míg a nem hátrányos helyzetű fiúk általánosságban 7,7 pontot értek el, addig a hátrányos helyzetűek átlagos pontszáma csupán 3,3 pont, amely kevesebb, mint a fele a nem hátrányos helyzetű fiúk teljesítményének.

A Nyelvtani morféma feladat produkció részének eredményeit tekintve átlagosan a nem hátrányos helyzetű fiúgyermek szintén 7,7 pontot értek el, ezzel szemben a hátrányos helyzetű társaik 4,1-et. Arányait tekintve nagy eltérés figyelhető meg továbbá a Mondatismétlés feladat szerkezet részében, ahol a hátrányos helyzetű fiúk átlagosan elért eredménye 1 pont, amíg a nem hátrányos helyzetű fiúknál ez a pontszám 2,7, ami több, mint a hátrányos helyzetű fiúk átlagos pontszámának a kétszerese. Általánosságban véve tehát a hátrányos helyzetű fiúk kevésbé teljesítettek jól, mint a nem hátrányos helyzetűek, de szignifikáns különbség nem figyelhető meg egyik részfeladaton belül sem.

8. ábra A hátrányos és nem hátrányos helyzetű fiúk teljesítménye a Szól-e szűrőeljárás részfeladataiban (N=14 fő)

A 9. ábrán láthatjuk, hogyan alakultak a további feladatok eredményei a hátrányos és nem hátrányos helyzetű fiúkat összevetve. A Gyors megnevezés feladatnak a pontosság részében a hátrányos és a nem hátrányos helyzetű fiúk ugyanúgy teljesítettek, de a hátrányos helyzetűeknek itt is több időre volt szükségük az ábrák felsorolására. Míg átlagosan a nem hátrányos helyzetű fiúknak 69,9 másodpercre volt szükségük a szavak megnevezésére, addig a hátrányos helyzetű társaiknak 112,6 másodperc kellett ennek a feladatnak az elvégzéséhez. Az Álszóismétlés feladatban szintén jobban teljesítettek a nem hátrányos helyzetű fiúk, de szignifikáns különbség nem figyelhető meg, mert a nem hátrányos helyzetű fiúk átlagosan elért pontszáma ebben a részfeladatban 30,8 pont, míg a hátrányos helyzetű fiúké 19,7 pont.

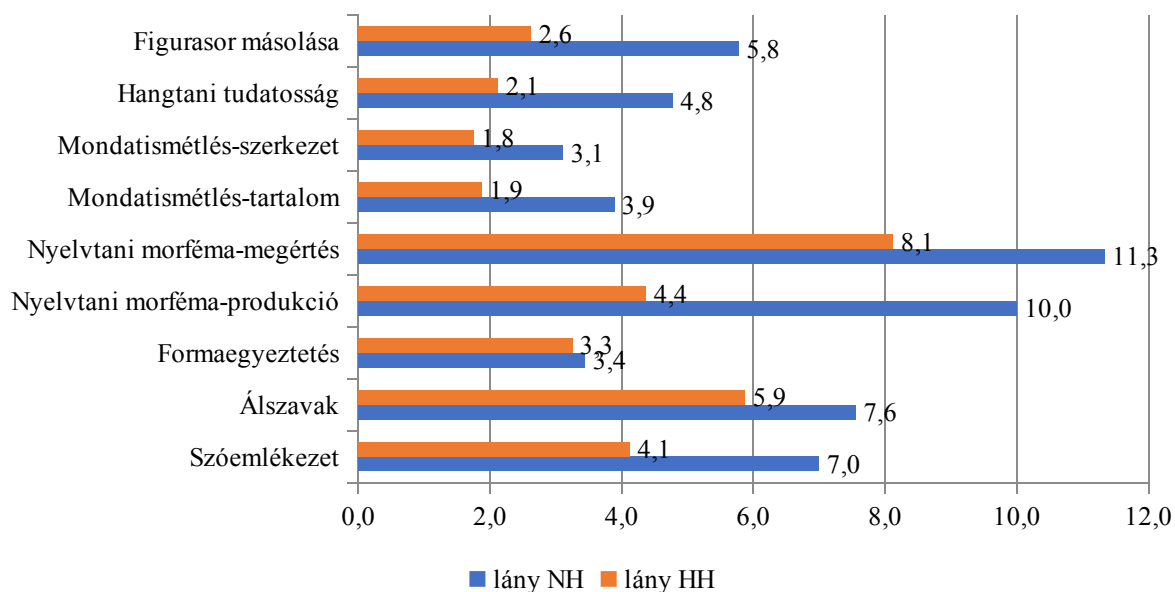

9. ábra A hátrányos és nem hátrányos helyzetű fiúk teljesítménye a Szól-e szűrőeljárás részfeladataiban (N=14 fő)

Összevetettük a hátrányos és nem hátrányos helyzetű lányok eredményeit is (10. ábra). Itt már sokkal jobban megfigyelhető, hogy a nem hátrányos helyzetű lányok minden részfeladatban jobban teljesítettek, mint a hátrányos helyzetű társaik. A legnagyobb különbség a Nyelvtani morféma feladat megértés, valamint produkció részében látható, amiből arra következtethetünk, hogy a hátrányos helyzetű lányoknak az előljárószavak megértése és produkciója egyaránt gyengébb, mint a nem hátrányos helyzetű lányoké.

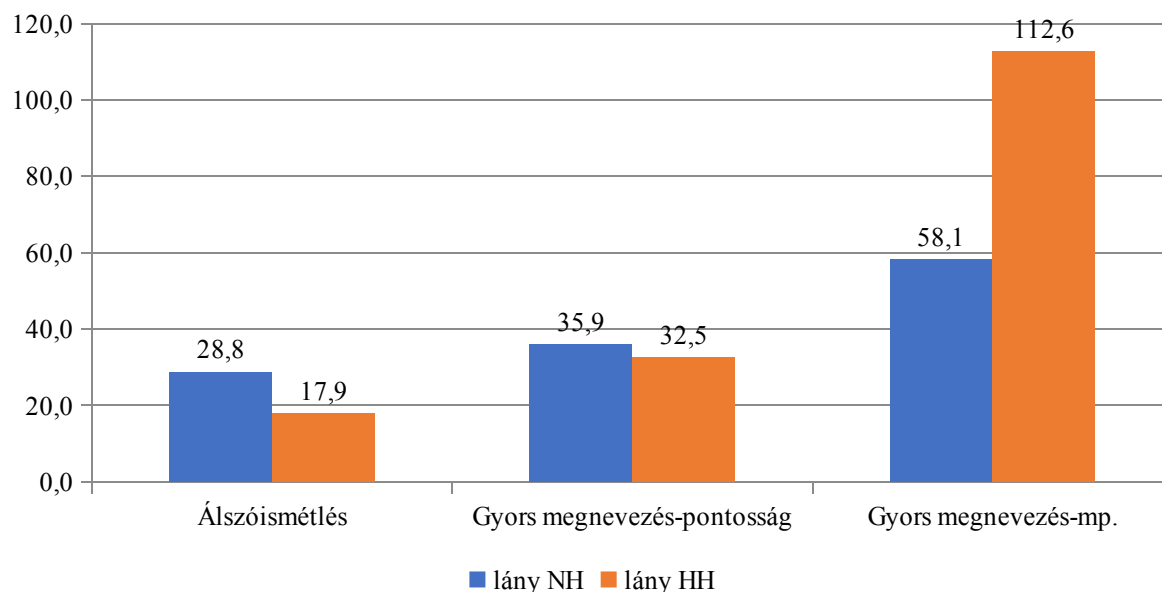
A Nyelvtani morféma feladat megértés részében tapasztalhatjuk, hogy a hátrányos helyzetű lányok átlagpontszáma 8,1 pont, ezzel szemben a nem hátrányos helyzetű lány gyermekek átlagosan 11,3 pontot értek el ebben a részfeladatban. A Nyelvtani morféma feladat produkció részében még nagyobb különbséget láthatunk a hátrányos és a nem hátrányos helyzetű lányok által elért eredményekben, mert a hátrányos helyzetű lányok átlagosan 4,4 pontot értek el ebben a részfeladatban, míg a nem hátrányos helyzetű lányok 10 pontot, ami a hátrányos helyzetű lányok által elért eredménynek több mint a duplája.

A Formaegyeztetés feladatban hasonlóan teljesítettek a hátrányos és nem hátrányos helyzetű lányok: a hátrányos helyzetűek elért átlageredménye ugyanis 3,3 pont, míg a nem hátrányos helyzetű lányoké 3,4 pont. Ezek az eredmények nagyon hasonlóak, ami alapján arra tudunk következtetni, hogy a hátrányos és nem hátrányos helyzetű lányok vizuális feldolgozási készsége megközelítőleg egy szinten van.

10. ábra A hátrányos és nem hátrányos helyzetű lányok teljesítménye a Szól-e szűrőeljárás részfeladataiban (N=16 fő)

A további részfeladatok eredményei szerint az álszóisméltésben, valamint a gyors megnevezésben is jobban teljesítettek azok a lányok, akik nem hátrányos helyzetűek (11. ábra). Az Álszóisméltés feladat átlagosan elért pontszámai alapján a hátrányos helyzetű lányok 17,9, míg a nem hátrányos helyzetű lányok 28,8 pontot értek el, amiből arra lehet következtetni, hogy a hátrányos helyzetű lányoknál fonológiai elmaradás van. Bár nem szignifikáns a különbség, de mégis nagyon látványos a Gyors megnevezés feladatban, hogy mennyivel több időre volt szükségük a hátrányos helyzetű lányoknak. Míg a nem hátrányos helyzetű lányok átlagosan 58,1 másodperc alatt mondták el az egész képsort, addig a hátrányos helyzetűeknek átlagosan 112,6 másodpercre volt szükségük ahhoz, hogy ugyanannyi ábrát megnevezzenek.

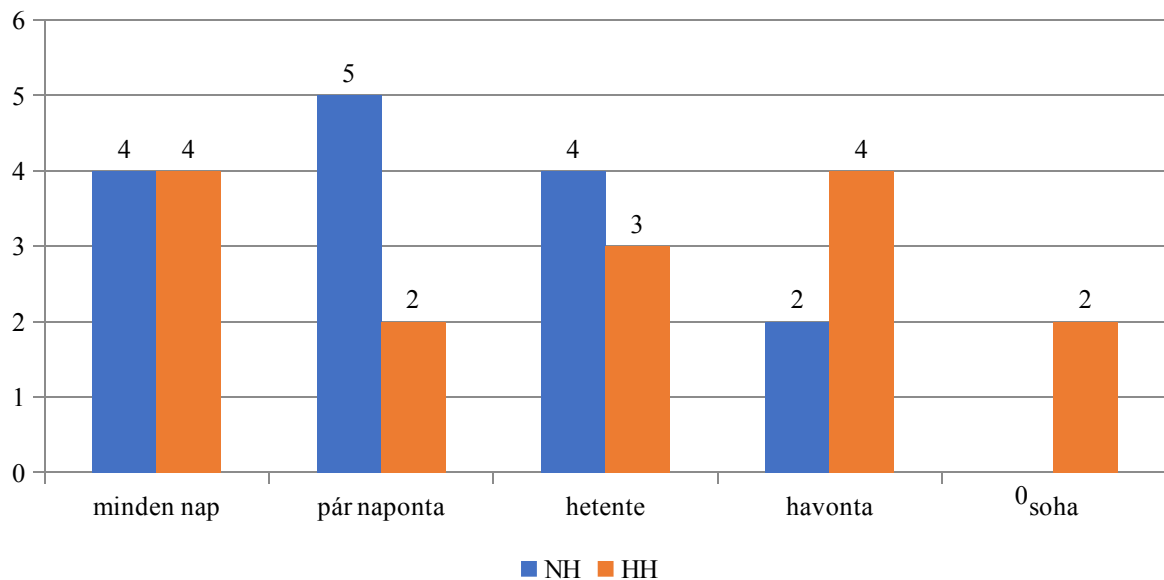

11. ábra A hátrányos és nem hátrányos helyzetű lányok teljesítménye a Szól-e szűrőeljárás részfeladataiban (N=16 fő)

Összességében a hátrányos helyzetű lányok és a hátrányos helyzetű fiúk esetében is azt tapasztaltuk, hogy a Gyors megnevezés feladatban sokkal több időre volt szükségük a megadott ábrák megnevezéséhez. Ebből arra tudunk következtetni, hogy általánosságban a hátrányos helyzetű gyermekeknél nemtől függetlenül szóaktivizációs elmaradás figyelhető meg.

Az otthoni meseolvasás és a gyermekek teljesítményének kapcsolata

Vizsgáltuk, hogy milyen gyakran olvasnak a szülők otthon mesét a gyermekeiknek, ami alapján elmondható, hogy ugyanannyi szülő olvas minden nap mesét a gyermekeinek szociális helyzetétől függetlenül (12. ábra). Ami érdekessé teszi az ábrát, hogy azt látjuk, a „pár naponta” választól a „soha” válaszra hátrányos helyzetűek válasza nő: tehát a hátrányos szociális helyzettel rendelkező válaszadók közül négyen minden nap olvasnak mesét a gyermeküknek, ketten pár naponta, hárman hetente, ismét négyen havonta, és ketten úgy nyilatkoztak, hogy soha nem olvasnak a gyermekeiknek mesét. Ezzel szemben a nem hátrányos helyzetűek közül a legtöbben azt választották, hogy pár naponta olvasnak mesét a gyermekeiknek, ugyanannyian választották, hogy minden nap, illetve hetente olvasnak, ketten azt, havonta, de egyetlen egy nem hátrányos helyzetű sem választotta azt, hogy soha nem olvasna a gyermekének mesét.

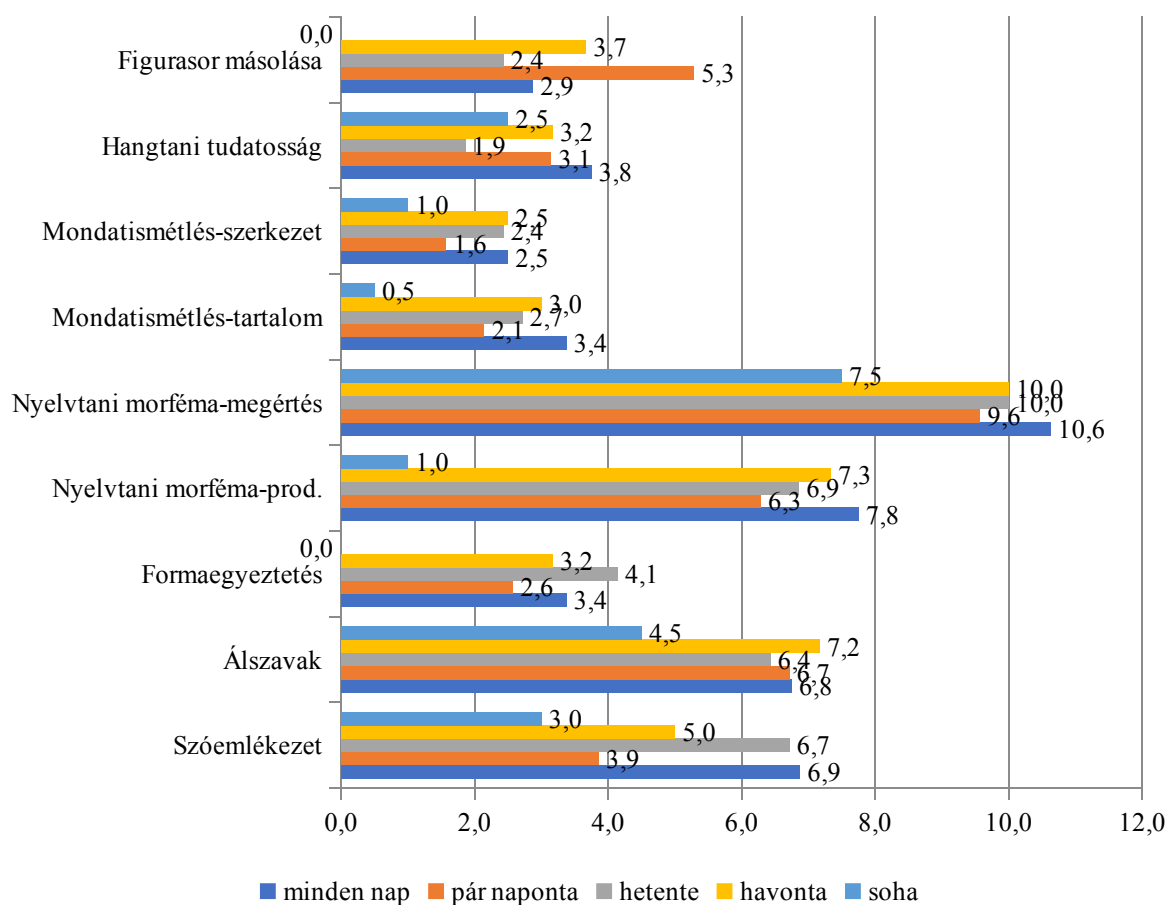

12. ábra Milyen gyakran olvasnak mesét a szülők a hátrányos, illetve a nem hátrányos helyzetű gyermekek esetében (N=30 fő)

Az eredmények alapján úgy gondoljuk, valószínűleg összefügg a gyermekek eredménye a SZÓL-E? feladatokban azzal, hogy a szülők milyen gyakran olvasnak mesét a gyermekeiknek otthon, mert a meseolvasás rengeteg dolgot fejleszt a gyermekekben. Nemcsak a kreativitásukat és képzelőerőjüket, hanem bővíti a szókincsüket, továbbá a kommunikációs képességeiket is fejleszti.

A következő ábrán azt láthatjuk, hogy az egyes részfeladatokban miként teljesítettek a gyermekek a szerint, hogy a szüleik milyen gyakran olvasnak otthon nekik mesét (13. ábra). Elmondható, hogy azok a gyermekek, akiknek a szülei soha nem olvasnak a gyermeküknek mesét, egyetlen egy kivétellel (a Hangtani tudatosság feladaton kívül), minden részfeladatban a leggyengébben teljesítettek. A Formaegyeztetés és a Figurasor másolása feladatban például nulla pontot értek el. Továbbá sokkal gyengébben teljesítettek a Nyelvtani morféma – produkció (1 pont), a Mondatisméltás – tartalom (0,5 pont), valamint a szerkezet (1 pont) részében egyaránt. A többieknél nem látható jelentős különbség, nagyjából hasonlóan teljesítettek a gyermekek az egyes részfeladatokban, az egyetlen kiugró

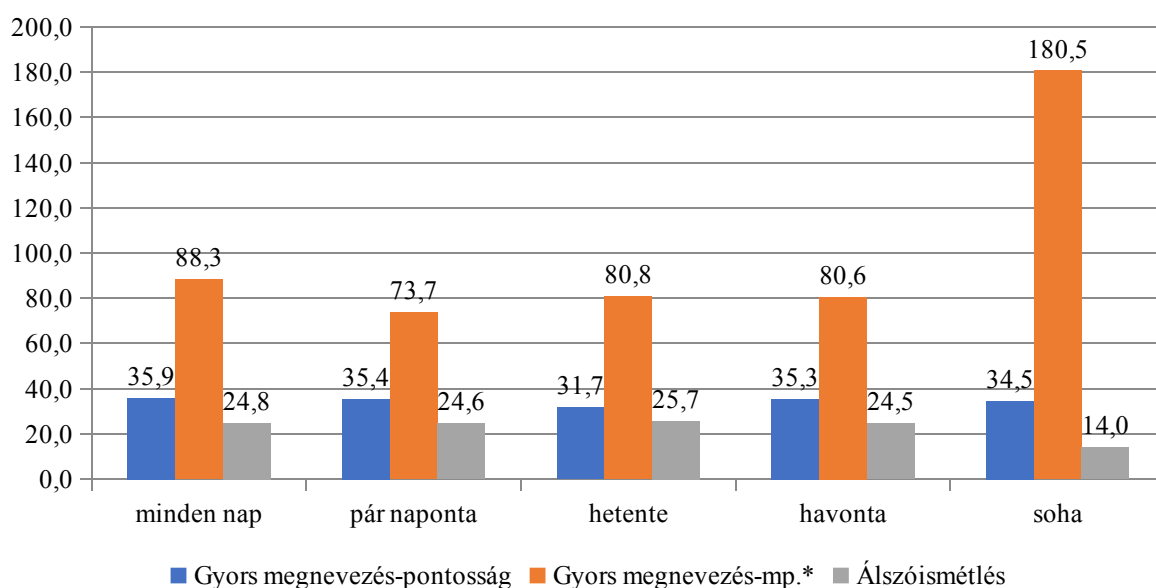
eredmény tehát az, hogy azoknak a gyermekeknek az eredményei majdnem minden esetben a leggyengébbek, akiknek a szülei otthon sohasem olvasnak mesét.

13. ábra A Szól-e részfeladatok eredményei az otthoni mesemondás gyakorisága alapján (N=30 fő)

A leginkább szembeűnő eredmény a Gyors megnevezés feladatnál látható, ahol bár a pontosság részben nagyjából ugyanolyan eredményt értek el a gyermekek, mégis azoknak a gyermekeknek, akiknek otthon sohasem olvasnak mesét, sokszor dupla annyi időre (vagy még többre) volt szükségük a szavak elmondásához, mint azoknak, akiknek minden nap, pár naponta, hetente vagy akár havonta olvasnak mesét (14. ábra). Egészen pontosan, azok a gyermekek, akiknek a szülei pár naponta olvasnak mesét átlagosan 73,7 másodperc alatt nevezték meg az ábrákat, ezzel szemben azok a gyermekek, akiknek a szülei soha nem olvasnak otthon mesét, átlagosan 180,5 másodperc alatt mondták el ugyanazokat a szavakat. Itt meg is figyelhető szignifikáns különbség a gyermekek teljesítménye között a szülő általi mesemondás gyakorisága alapján, ezért szóaktivizációs elmaradás feltételezhető azoknál a gyermekeknél, akiknek a szülei ritkábban olvasnak mesét.

Továbbá azoknak a gyermekeknek, akik otthon nem hallanak a szülőktől mesét, az Álszóisméltés feladat is a leggyengébben sikerült, mert míg az általuk elért átlagpontszám 14, addig azoknak a gyermekeknek, akiknek a szülei hetente olvasnak mesét, 25,7 pont az átlagos teljesítményük.

14. ábra A Szól-e részfeladatok eredményei az otthoni mesemondás gyakorisága alapján (N=30 fő) (szign. *<0,001; **0,001-0,01; *0,01-0,05)**

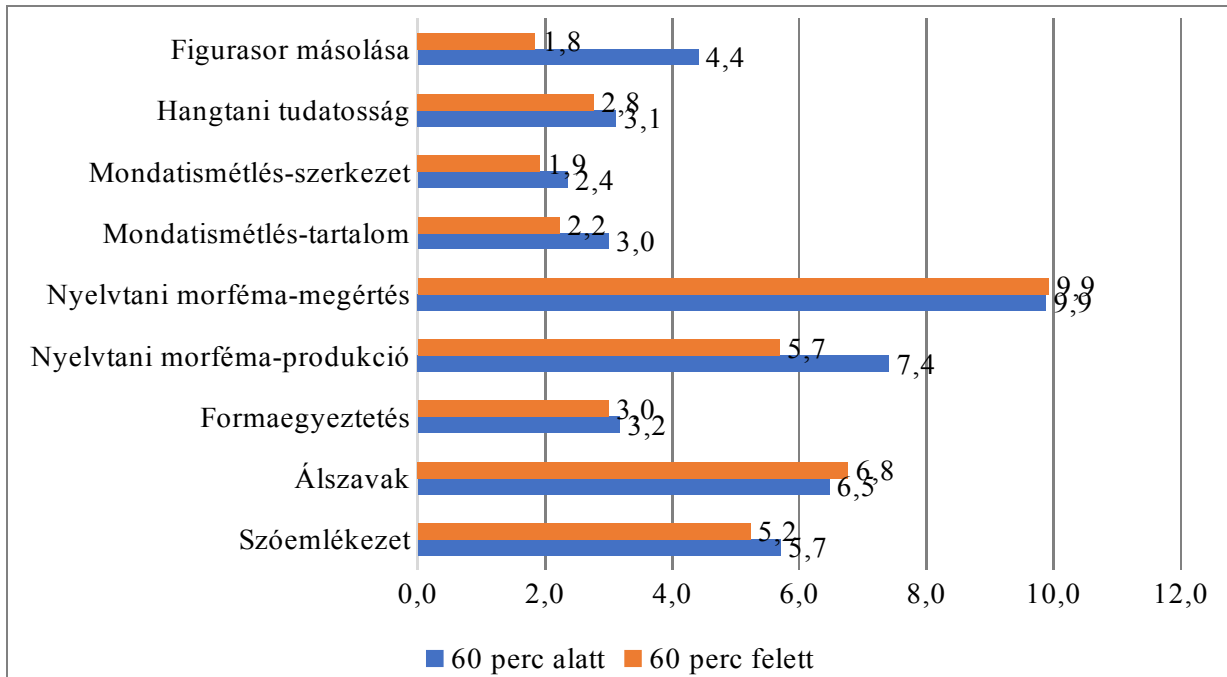
IKT-eszközök, otthoni beszélgetés és a gyermekek teljesítménye közötti kapcsolat

A kérdőívben megkérdeztük a szülőket arról, hogy a gyermek napi szinten mennyi időt tölt IKT-eszközök használatával. Ebbe beletartozik a televíziónézés, a számítógép, mobiltelefon vagy táblagép használata is. A hátrányos helyzetű szülők 53,3%-a mondta azt, hogy a gyermeke naponta kevesebb, mint 60 percig használja az IKT-eszközöket naponta, és 46,7%-uk hagyja gyermekének, hogy naponta több mint egy órát használjon IKT-eszközöket. Ezzel szemben a nem hátrányos helyzetű szülők 60%-a naponta kevesebb, mint 60 percig engedi az IKT eszközhasználatot, és 40% pedig több, mint 60 percig. Tehát elmondható, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek minimálisan, de több időt töltenek IKT-eszközök használatával.

A válaszokat összevetettük a SZÓL-E? szűrőeljárás eredményeivel (15. ábra). Az eredmények nagyon közel állnak egymáshoz, de azt elmondhatjuk, hogy kevés olyan részfeladat volt, amelyben jobban teljesítettek azok a gyermekek, akik napi szinten 60 percnél többet használnak otthon IKT-eszközöket.

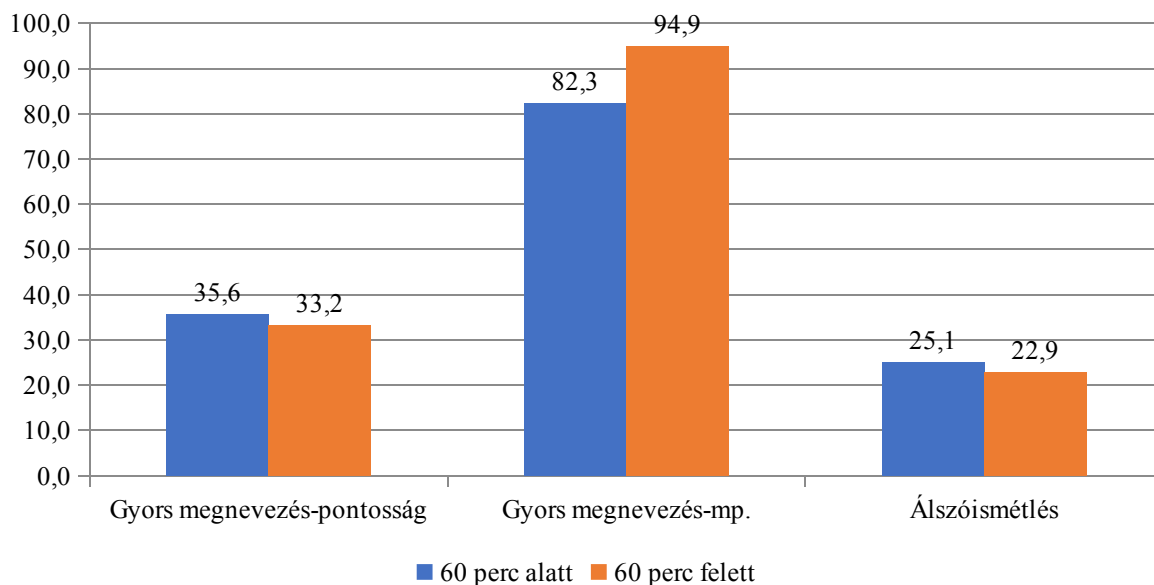
A legnagyobb különbség a figurasmásolási feladatban látható, ahol azok a gyermekek jobban teljesítettek, akik naponta egy óránál kevesebb időt töltenek az IKT-eszközök használatával. A Nyelvtani morféma feladat megértés részénél pontosan ugyanolyan eredményt ért el a két gyermekcsoport, míg a produkciónál ismét jobban teljesítettek azon gyermekek, akik kevesebb ideig használnak IKT-eszközt.

Az egyetlen feladat, ahol jobban teljesítettek azok a gyermekek, akik hosszabb ideig használnak különböző IKT-eszközöket, az az álszavak területe. Ennek oka lehet az interneten, a televízióban és a telefonos vagy számítógépes játékokban használt gyakori idegen nyelv. Ez lehet akár csak egy-egy szó vagy kifejezés (például super, good job, great), melyet a gyermek nem ért, így neki ez is csak egy álszó, de le tudja utánozni. Ez alapján pedig már valamilyen szinten valószínűleg gyakorlottabbak lehetnek az álszavak különbségének meghallásában, így könnyebben meg tudták különböztetni, hogy ugyanazt a szót hallották-e vagy sem, anélkül, hogy jelentést tudtak volna hozzá társítani.

15. ábra Szól-e részfeladatok eredményei az IKT eszközök napi használata alapján (N=30 fő)

A következő részfeladatok egyike között sincsen szignifikáns különbség az IKT-eszközök napi használatának idejét tekintve, de azok a gyermekek itt is jobban teljesítettek, akik naponta kevesebb ideig használják az IKT-eszközöket. A Gyors megnevezés feladat pontosság részében nagyon hasonlóak az eredmények, de itt is gyengébben teljesítettek azok a gyermekek, akik hosszabb ideig használják otthon az IKT-eszközöket, valamint több időre is volt szükségük ahhoz, hogy felsorolják az ábrákat, mert akik nem használnak egy óránál többet IKT-eszközöket naponta, ők átlagosan 82,3 másodperc alatt megnevezték az ábrákat, míg ezzel szemben, akik többet használnak IKT-eszközöket naponta, 94,9 másodperc alatt teljesítették ezt a feladatot. Az álszavak ismétlésénél is nagyon hasonló eredményeket értek el a gyermekek, de itt is elmondható az, ami az előzőekben, hogy egy kicsit jobban teljesítettek, akiknek otthon egy óránál kevesebb időt engednek a szüleik IKT-eszközöket használni.

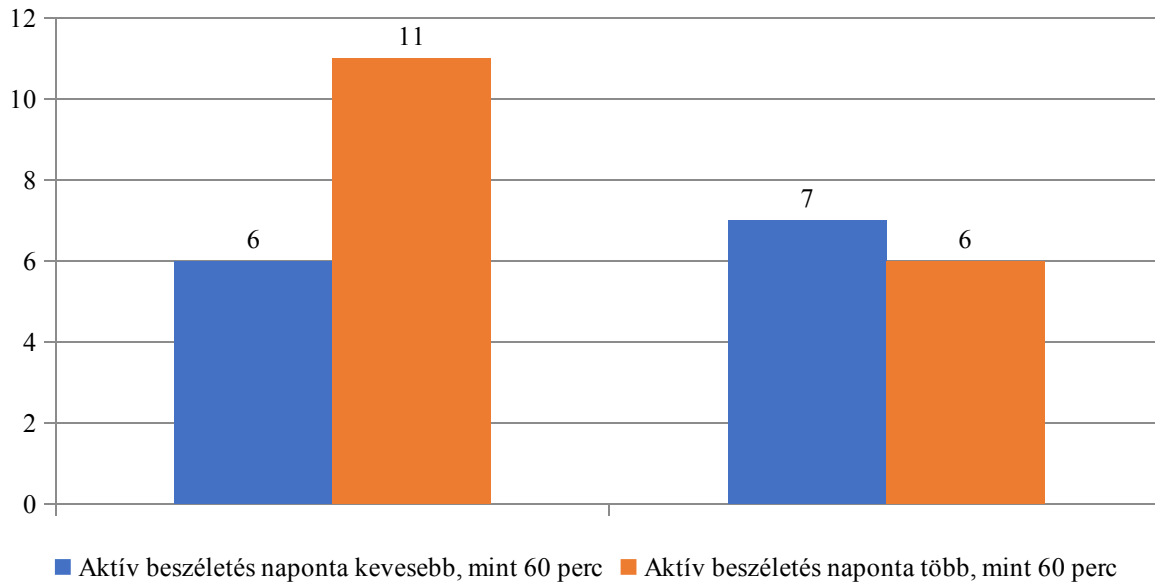

16. ábra Szól-e részfeladatok eredményei az IKT eszközök napi használata alapján (N=30 fő)

A kérdőívben választ kaptunk arra a kérdésre is, hogy a szülők és a gyermekeik mennyi időt töltenek el aktív beszélgetéssel naponta. A kapott válaszokat összevetettük az IKT-eszközök napi szintű használatának idejével (17. ábra). Azok a szülők, akik napi szinten egy óránál kevesebbet engedik gyermeküket IKT-eszközöket használni, többségben azt választották, hogy napi szinten több, mint 60 percet töltenek a gyermekeikkel való aktív beszélgetéssel. Ezzel szemben azok a szülők, akik naponta többet hagyják a gyermekeiknek az IKT-eszközöket használni, többségben azt választották, hogy kevesebb, mint egy órát töltenek a gyermekeikkel való aktív beszélgetéssel naponta. Vagyis a kevesebb ideig tartó IKT-eszközhasználat mellett több idő jut a szülő és gyermek közötti aktív beszélgetésre.

A kitöltött kérdőívek alapján a hátrányos helyzetű gyermekek szülei kevesebb időt töltenek a gyermekeikkel való aktív beszélgetéssel, mint a nem hátrányos helyzetű gyermekek szülei, mert a hátrányos helyzetű gyermekek szüleiből hatan azt jelölték, hogy több, mint 60 percet beszélgetnek aktívan a gyermekeivel, míg kilencen kevesebbet. Ezzel szemben a nem hátrányos helyzetű gyermekek szüleiből 11 szülő szerint naponta több, mint 60 percet beszélnek aktívan, míg csak négyen mondták azt, hogy ez az idő náluk kevesebb, mint 60 perc.

A kérdőívet kitöltő 30 szülőből 17 válaszolta azt, hogy naponta egy óránál kevesebbet hagyja a gyermekét IKT-eszközöket használni, míg 13 szülő szerint a gyermeke napi szinten egy óránál többet használja az IKT-eszközöket. A 17 szülőből, akik kevesebb ideig engedik a gyermeküknek az IKT-eszközök használatát, hat szülő mondta azt, hogy az aktív beszélgetése a gyermekével kevesebb, mint egy óra, míg 11 szülő szerint náluk ez az idő több, mint egy óra. Ezzel szemben a 13 szülőből, akiknek a gyermekei napi szinten egy óránál többet használják az IKT-eszközöket, heten mondták, hogy az aktív beszélgetés ideje naponta kevesebb, és csak hatan állították azt, hogy ez náluk több, mint egy óra.

17. ábra Az IKT eszközök használatának és a napi szintű beszélgetésnek összevetése (N=30 fő)

Összegzés

A kutatásból kiderül, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek beszéde gyengébb a nem hátrányos helyzetűekével összevetve. Ezzel összefüggésbe hozható az is, hogy azon gyermekek, akinek a szüleinek nincsen érettségije, szintén gyengébb beszédképességgel rendelkeznek az érettségizett szülők gyermekeinél. Fontos lenne tehát a gyermekek szociális hátrányának csökkentése annak érdekében, hogy a beszédük megfelelő ütemben fejlődhessen. A hátrányos helyzetű szülők edukációja is hatással lehetne a gyermekek beszédfejlődésére, valamint esetleg az intézményes nevelés is tudna tenni annak érdekében, hogy a gyermekek beszédfejlődése megfelelő ütemben valósuljon meg.

Mindent összevetve kiderült, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek nemcsak a beszédprodukcióban, hanem a beszédészlelésben és beszédértésben is elmaradást mutatnak a nem hátrányos helyzetű társaikhoz képest. Továbbá a kutatás alapján megtudtuk azt is, hogy az IKT-eszközök használata is befolyásolja a gyermekek beszédét, beszédértését és beszédészlelését is, mert azok a gyermekek, akik kevesebb időt töltenek el napi szinten IKT-eszközök használatával, jobb eredményeket értek el a SZÓL-E? szűrőeljárásban. A meseolvasás gyakoriságában és a SZÓL-E? teszten elért eredmények között is pozitív összefüggést találtunk. Bár az alacsony elemszám (30 fő) kutatásunk korlátját jelenti, de úgy gondoljuk, hogy az eredmények beleillenek a korábbi kutatások tendenciáiba (például Lukács – Kas 2011; Nyitrai 2016; Bartók et al. 2017; Hegedűs 2020; Konok et al. 2020), mert az alacsony elemszám ellenére is találtunk szignifikáns különbségeket, valamint jól kirajzolódott a hátrányos és nem hátrányos helyzetű csoportok közötti eltérés. Továbbá minden tesztet ugyanaz a logopédus vett fel, ami megbízhatóbbá teszi az adatfelvétel körülményeit.

Irodalom

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
 2013. évi XXVII. törvény a szociális és gyermekvédelmi tárgyú törvények Magyar Egyszerűsítési Programmal összefüggő módosításáról, valamint egyéb törvények módosításáról
 53/2016. (XII. 29.) EMMI rendelet egyes oktatási tárgyú miniszteri rendeletek módosításáról
 BARTÓK B.–FERENCsik M.–KEGYESNÉ SZEKERES E.–FEKETE S. (szerk.) (2017): „Egyenlő esélyek, lehetőségek és megoldások”. Válogatott tanulmányok az Esélyért Társadalmi Műhely munkáiból. Tehetséggondozó Műhely Füzetek 3. Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Miskolc.

- FÁYNE DOMBI A.–HÓDI Á.–KISS R. (2016): IKT az óvodában: kihívások és lehetőségek. In *Magyar Pedagógia*, 116 (01), 91–117. DOI: 10.17670/MPed.2016.1.91
- FEHÉRNÉ KOVÁCS ZS.–KAS B.–SÓSNÉ PINTYE M. (2018): *Szemponatok a nyelv- és beszédfejlődési zavarok szűréséhez és állapotmegismeréséhez*. Családbarát Ország Nonprofit Kft., Budapest.
- HEGEDŰS R. (2019): Hátrányos helyzetű gyermekek óvodai nevelése és gyógypedagógiai ellátása. In VARGA A.–ANDL H.–MOLNÁR-KOVÁCS ZS. (szerk.): *Új kutatások a neveléstudományokban 2019. Neveléstudomány: Horizontok és dialógusok*. I. kötet. MTA Pedagógiai Tudományos Bizottság, PTE BTK Neveléstudományi Intézet, Pécs. 221–232.
- HEGEDŰS R. (2020): Kompetenciák – Hátrányok – Térségek. Avagy honnan s hogyan jutnak el a hátrányos helyzetűek a felsőoktatásba? Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- HEGEDŰS, R.–SEBESTYÉN, K. (2023): Focus on 10th grade students with learning problems: What influences their achievements? In *Hungarian Educational Research Journal (HERJ)*. DOI: 10.1556/063.2022.00168
- JÁNK I. (2017): Nyelvi hátrány és diszkrimináció az iskolákban. In *Szociológiai Szemle*, 27 (03), 27–47.
- [KAS B.–LŐRIK J.](#)–MOLNÁRNÉ BOGÁTH R.–SZABÓNÉ VÉKONY A.–SZATMÁRINÉ MÁLYI N. (2012): [SZÓL-E?](#) Szűrőeljárás az óvodáskori logopédiai ellátáshoz. LogoTech+ Kft., Székesfehérvár.
- KAS B.–LUKÁCS Á. (2020): „Hogy mondjam?” – a nyelvfejlődési zavar jelensége és hatása a fejlődésre. In *Anyanyelv-pedagógia*, 13 (03), 5–22.
- KONOK V.–PERES K.–FERDINANDY B.–JURÁNYI Z.–BUNFORD N.–UJFALUSSY D. J.–RÉTI Z.–KAMPIS G.–MIKLÓSI Á. (2020): Hogyan hat a mobileszköz-használat az óvodásokfigyelmére és társas-kognitív készségeire? In *Gyermeknevelés TudományosFolyóirat*, 8 (02), 13–31.
- LUKÁCS Á.–KAS B. (2011): Érts és értesd meg magad! A nyelvi fejlődés folyamata és elmaradásai. In DANIS I.–FARKAS M.–HERCZOG M.–SZILVÁSI L. (szerk.): *A koragyermekkori fejlődés természete – fejlődési lépések és kihívások*. Biztos kezdet kötetek II. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Budapest. 180–224.
- MARKS, G. N. (2008): Accounting for the gender gaps in student performance in reading and mathematics. Evidence from 31 countries. In *Oxford Review of Education*, 34 (01), 89–109.
- NYITRAI Á. (2016): Mese és mesélés. In *Iskolakultúra*, 26 (04), 75–83.
- ROSTA K. (2018): Az óvodáskori beszédzavarokról. In *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 6 (03) 93–98.
- SEBESTYÉN K.–HEGEDŰS R. (2017): Középiskolások idegen nyelvi, szövegértési és matematikai eredményeinek vizsgálata társadalmi és területi tényezők mentén. In *Modern Nyelvoktatás*, 23 (02-03), 21–33.
- SEBESTYÉN K. (2022): *Nyelvválasztás és nyelvtanulási motiváció Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye érettségít adó képzéseiben*. PhD disszertáció. Debreceni Egyetem, Debrecen.

Abstract

During our research we compared disadvantaged and non-disadvantaged children's 5-years-speech therapy sessions based on different background factors. Nowadays the number of disadvantaged children in the kindergartens is growing, therefore we thought, it's important to research these kids's speaking skills and speech understanding. It occurred to us that maybe the standardized tests that's commonly used with non-disadvantaged kids, might be useful with disadvantaged children. During our research, we used the test 'SZÓL-E?' with the help of filtering procedure to examine 5-years-old children's (14 boys, 16 girls) speaking skills and we created a questionnaire for the parents to compare them with the children's results.

Keywords: speech therapy, examination, disadvantaged children, kindergarten, SZÓL-E?